

**CHÙA PHẬT TRONG ĐỜI SỐNG
NGƯỜI KHMER NAM BỘ HIỆN NAY**
**(Nghiên cứu trường hợp chùa Svay ở xã
Ninh Điền, huyện Châu Thành, tỉnh Tây Ninh)**

TRƯƠNG QUANG ĐẠT *

Phật giáo du nhập vào cộng đồng người Khmer khá sớm, đặc biệt, Phật giáo Nam tông chính là thế giới quan, nhân sinh quan của cộng đồng người Khmer ở Việt Nam. Trong đời sống của người Khmer, chùa Phật là nơi thiêng liêng, gắn bó với mỗi người dân gần như suốt cuộc đời. Dựa trên các tư liệu định tính được thu thập chủ yếu từ quan sát tham dự và phỏng vấn sâu, bài viết trình bày vai trò của chùa Svay trong đời sống văn hóa tinh thần và đời sống xã hội của người Khmer ở xã Ninh Điền, huyện Châu Thành, tỉnh Tây Ninh.

Từ khóa: người Khmer, chùa Svay, Phật giáo Nam tông Khmer, Ninh Điền, đời sống xã hội

Nhận bài ngày: 06/11/2023; đưa vào biên tập: 07/11/2023; phản biện: 11/11/2023; duyệt đăng: 15/12/2023

1. DẪN NHẬP

Ở Việt Nam, người Khmer có 1.319.652 người, tập trung chủ yếu ở vùng Tây Nam Bộ với 1.141.241 người (tỷ lệ 86,48% dân số người Khmer), 172.477 người (tỷ lệ 13,07%) ở vùng Đông Nam Bộ và rải rác ở các vùng khác 5.934 người (tỷ lệ 0,45%) (Tổng cục Thống kê, 2020: 43, 57). Người Khmer ở Tây Ninh có 9.229

nhân khẩu (chiếm 0,77% dân số toàn tỉnh) (Thu Cúc, 2023), sinh sống tập trung chủ yếu ở các huyện biên giới (Tân Châu, Tân Biên, Châu Thành).

Cho đến nay, có nhiều công trình, bài viết về ngôi chùa Khmer. Từ tư liệu khảo sát điền dã năm 2022⁽¹⁾, bài viết trình bày vai trò của chùa Svay trong đời sống văn hóa tinh thần và đời sống xã hội của người Khmer ở xã Ninh Điền, huyện Châu Thành, tỉnh Tây Ninh.

* Viện Khoa học xã hội vùng Nam Bộ.

2. TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU VÀ KHÁI QUÁT VỀ NGƯỜI KHMER Ở XÃ NINH ĐIỀN

2.1. Tình hình nghiên cứu về chức năng của ngôi chùa với đời sống người Khmer

Tác giả công trình nghiên cứu khoa học cấp quốc gia *Những vấn đề cơ bản và cấp bách trong cộng đồng dân tộc Khmer tại Việt Nam hiện nay* (2020) nhận định Chùa Khmer tồn tại cùng với các giá trị vật chất và phi vật chất; sư sãi là những người hình thành, giữ gìn và phát triển các giá trị của chùa. Tuy nhiên, số lượng sư sãi trong các chùa ở tỉnh Trà Vinh đang có dấu hiệu giảm dần. Đi tu không phải là lựa chọn được ưu tiên hàng đầu trong cộng đồng Khmer như ngày trước. Ngôi chùa cũng là nơi giảng dạy kinh kệ và ngôn ngữ Pali cho con em đồng bào dân tộc Khmer. Tại chùa Xẻo Cạn ở tỉnh Kiên Giang, hầu hết các vị sư tu học tại Chùa không am hiểu nhiều về máy vi tính mạng internet... nên phần nào hạn chế trong truyền dạy kinh kệ và ngôn ngữ Pali trong bối cảnh hiện nay.

Tuyển tập *Phật giáo Nam Tông tại vùng Nam Bộ* (Thích Nhật Từ, 2021) đã đề cập đến vai trò của Phật giáo Nam Tông trong đời sống tinh thần của người Khmer, trong thực hiện an sinh xã hội ở vùng Tây Nam Bộ; vị trí, vai trò của sư sãi Phật giáo Nam Tông Khmer...

Các bài viết: *Chùa Candaransĩ trong đời sống văn hóa của người Khmer ở TPHCM* (Danh Hữu Lợi, 2018); *Ngôi*

chùa trong đời sống người Khmer vùng Tây Nam Bộ (Phùng Thị An Na, 2015); *Văn hóa của người Khmer Nam Bộ nhìn từ khía cạnh ngôi chùa* (Nguyễn Khắc Cảnh, 2011)... đều khẳng định ngôi chùa Khmer là trung tâm sinh hoạt tôn giáo của người Khmer, là nơi tu hành của các sư sãi là nơi thực hiện các nghi lễ tôn giáo của cộng đồng.

Hầu hết các công trình đều đề cập đến vai trò ngôi chùa của người Khmer ở Tây Nam Bộ, ở TPHCM, chưa có bài viết trình bày về ngôi Khmer ở Tây Ninh, mặc dù ở đây có 9.229 người Khmer sinh sống.

2.2. Khái quát về xã Ninh Điền và cộng đồng người Khmer

Ninh Điền là xã biên giới, nằm ở phía tây huyện Châu Thành (tỉnh Tây Ninh). Về địa giới hành chính của xã, phía đông giáp xã Thanh Điền và Long Vĩnh; phía tây giáp xã Thành Long; phía nam giáp huyện Bến Cầu và xã Kakisom (Campuchia), chiều dài đường biên giới là 8km; và phía bắc giáp xã An Bình và xã Trí Bình bởi sông Vàm Cỏ Đông. Diện tích tự nhiên của xã là 8.464,57 ha, trong đó: đất nông nghiệp là 7.941,95 ha (tỷ lệ 93,83%) và đất phi nông nghiệp 522,62 ha (tỷ lệ 6,17%). Về mặt hành chính, xã chia thành 3 ấp là Trà Sim, Gò Nổi và Bến Cừ.

Đến tháng 11/2021, dân số trong xã là 8.937 người (Ủy ban nhân dân xã Ninh Điền, 2021). Cộng đồng người Khmer ở xã Ninh Điền cư trú tập trung ở ấp Bến Cừ với 181 hộ, 718 nhân

khẩu (Ban Quản lý ấp Bến Cừ, 2021). Hoạt động kinh tế chủ yếu của người Khmer là sản xuất nông nghiệp và lao động làm thuê. Hoạt động làm thuê của người Khmer chủ yếu vẫn là các hoạt động trong nông nghiệp, như thu hoạch lúa, mía, khoai mì... Một số ít người Khmer buôn bán nhỏ, đi làm công nhân trong các khu công nghiệp, cụm công nghiệp trên địa bàn huyện Châu Thành và các địa phương lân cận.

Trong những năm qua, nhiều chủ trương, chính sách của Đảng, Nhà nước và của tỉnh Tây Ninh đã được triển khai nhằm phát triển kinh tế - xã hội của người Khmer ở xã biên giới Ninh Điền, như: chính sách hỗ trợ bảo hiểm y tế; chính sách giáo dục và đào tạo, chăm lo học sinh Khmer học tập tại Trường Phổ thông Dân tộc nội trú tỉnh Tây Ninh; chính sách hỗ trợ phát triển sản xuất, đầu tư xây dựng hạ tầng cơ sở tại xã Ninh Điền... Đời sống người Khmer ở xã Ninh Điền đã có những thay đổi đáng kể. Tuy nhiên, do tập quán sản xuất, khả năng áp dụng khoa học và kỹ thuật hạn chế và hạn chế về nguồn lực, nên thu nhập của người Khmer ở xã Ninh Điền chưa cao, đời sống người Khmer còn những khó khăn nhất định.

3. CHÙA SVAY TRONG ĐỜI SỐNG VĂN HÓA - XÃ HỘI CỦA NGƯỜI KHMER Ở XÃ NINH ĐIỀN

3.1. Đôi nét về chùa Svay

Tây Ninh hiện nay có 6 ngôi chùa Nam tông Khmer, trong đó huyện Châu Thành có tới 3 ngôi, phân bố ở

các xã Hòa Thạnh, Thành Long và Ninh Điền. Nhìn tổng thể, cả ba ngôi chùa ở huyện biên giới này đều được thiết kế xây dựng theo những nét đặc thù của văn hóa kiến trúc Khmer, nhưng ở góc độ cụ thể thì mỗi chùa đều có nét đặc trưng riêng.

Chùa Svay còn được người dân địa phương gọi là chùa Sát Rát. Chùa Svay có tên theo tiếng Pali là “Pun lư reak smay roth tāk nāk uth đom”, có nghĩa là “Hào quang ngọc cao quý”. Còn tên “Sát Rát” là đọc trại từ “Ban chras” có nghĩa là đi ngược hướng. Các sư và những bậc cao niên ở đây cho biết, xưa kia vị trí của chùa tiếp giáp với bốn hướng đường. Vì vậy, vào các dịp lễ hội, người đi từ các hướng ngược nhau đến đây rất đông vui, nên có cách gọi tên chùa như vậy. Còn tên Svay là lấy tên phum mà gọi tên chùa. Trước đây, khu vực sinh sống này của người Khmer gọi là phum Svay, có nghĩa là làng có nhiều cây xoài. Có tài liệu cho biết, chùa Svay được xây dựng khoảng năm 1920, nhưng ngôi chùa cũ đã bị hư hại hoàn toàn do chiến tranh. Ngôi chánh điện hiện nay đã được xây cất lại trên nền chùa cũ (Đào Thái Sơn, 2019).

Chùa Svay nằm trong khuôn viên rộng, có tổng diện tích là 3,3 ha. Năm 2022, ngôi chánh điện mới rộng rãi, kang trang hơn đã được xây dựng để thay cho ngôi chánh điện cũ ở gần đó. Ngoài chánh điện, trong khuôn viên chùa còn có các dãy nhà và các công trình phụ trợ, đảm bảo thực hiện các

chức năng của ngôi chùa. Trước chánh điện, có cây bồ đề lớn và tượng Phật Thích Ca Mâu Ni uy nghi trong tư thế tọa thiền dưới gốc cây bồ đề. Ngoài tượng Phật khá lớn ở tư thế ngồi, trong sân chùa còn có nhiều cụm tượng nhỏ khác rất đẹp như cụm tượng Đức Phật thí phát quy y bên cạnh là Sa Nặc và con bạch mã; cụm tượng tái hiện sự kiện Đức Phật đản sinh nơi vườn Lâm Tì Ni...

3.2. Vai trò của chùa Svay trong đời sống văn hóa tinh thần

Ngôi chùa Khmer có rất nhiều chức năng nhưng chức năng chính là trung tâm sinh hoạt tôn giáo. Đây là nơi tu hành của các sư sãi Khmer cũng là nơi thực hiện các nghi lễ tôn giáo của cộng đồng tộc người Khmer. Chùa còn là trung tâm văn hóa của người Khmer, nơi diễn ra các lễ hội truyền thống của tộc người. Ngoài các chức năng này, chùa Khmer còn là trung tâm giáo dục, là nơi thực hiện các hoạt động giáo dục trong cộng đồng, rèn luyện thanh thiếu niên về phẩm chất đạo đức, phong cách làm người; đồng thời đào tạo kỹ năng lao động cho thanh niên tu học trong chùa. Chùa còn là bảo tàng lưu giữ tất cả những giá trị vật chất cũng như tinh thần của người Khmer... Do đặc điểm việc tu hành của thanh niên Khmer thường gắn với việc học nên mỗi ngôi chùa ngoài chánh điện - nơi thờ Phật, còn có những công trình khác để phục vụ việc tu học của sư sãi và con em người Khmer ở địa phương (Thích Nhật Từ, 2021: 121).

Cũng như các cộng đồng người Khmer khác, hàng năm cộng đồng người Khmer ở xã Ninh Điền có nhiều lễ hội truyền thống, trong đó quan trọng nhất là lễ Mừng năm mới Chol Chnam Thmay, lễ Sen Dolta. Các lễ hội truyền thống tộc người của người Khmer ở xã Ninh Điền đều được tổ chức tại chùa Svay với sự tham gia của toàn thể cộng đồng tạo nên sự gắn kết ngày càng vững mạnh. Ngày nay, các lễ hội của cộng đồng tộc người Khmer được tổ chức rút ngắn thời gian hơn so với trước đây nhưng vẫn đảm bảo duy trì phong tục truyền thống từ lâu đời.

Theo quan niệm của người Khmer, người thanh niên để được coi là đủ tư cách, phẩm chất và được xã hội trọng dụng phải có quãng thời gian tu học trong chùa. Dù có địa vị xã hội mà chưa qua thời gian tu học thì người thanh niên Khmer cũng không được đánh giá là người thành đạt, có đủ tài năng, phẩm hạnh. Thậm chí, trong chuyện hôn nhân, theo quan niệm của người Khmer xưa, để ưng thuận và gả con gái cho một thanh niên nào đó, tiêu chuẩn đầu tiên là chọn những chàng trai đã trải qua thời gian tu học trong chùa. Tuy nhiên, những năm gần đây, do nhiều lý do, với một bộ phận nam thanh niên Khmer ở Ninh Điền, việc đi tu chỉ mang tính hình thức, có người chỉ vào chùa tu từ 1 đến 3 tháng, 6 tháng hoặc 1 năm, tùy theo hoàn cảnh, điều kiện.

Có thể nói, từ khi sinh ra đến lúc mất đi, mỗi người Khmer đều gắn bó với

ngôi chùa ở nơi mình sinh sống. Theo quan niệm của người Khmer, cuộc đời chỉ là cõi tạm, còn hạnh phúc vĩnh hằng là ở thế giới bên kia - thế giới của sự chấm dứt luân hồi sinh tử. Mà muốn vậy thì phải nương nhờ ánh sáng trí tuệ và lòng từ bi của Phật pháp. Vì vậy, khi còn sống, mọi người thường xuyên đến chùa nghe kinh học đạo, lúc mất họ mong muốn được gửi tro cốt trong khuôn viên chùa để hy vọng mãi được ở bên Đức Phật và tìm sự bình yên cho linh hồn. Chùa còn là nơi cất giữ, bảo quản tài sản quý giá nhất của cộng đồng phum, sóc và các gia đình người Khmer (Thích Nhật Từ, 2021: 123).

Để thực hiện chức năng tâm linh này cho người dân Khmer tại địa phương, chùa Svay có một khu vườn mộ ven ao nước ở khu hậu diện của chùa. Mỗi ngôi mộ là của một dòng họ tự xây dựng. Những ngôi nhà mồ được xây với diện tích khoảng 2m x 3m, tường bốn phía xây cao khoảng 70cm, bốn góc có bốn cột đỡ phần mái che. Trong các ngôi nhà mồ này, người ta đổ một lớp cát dày khoảng 50cm. Dưới lớp cát ấy là các lọ cốt của người đã khuất. Tương tự, các ngôi tháp được xây cao ba tầng, có nền cao, xung quanh có tượng rắn thần Naga canh giữ. Nhìn chung, các tháp được trang trí rất đẹp và ẩm cúng hơn so với các nhà mồ. Ngoài ra, trong khu hậu diện chùa còn có miếu Neakta (miếu Ông Tà) với chức năng canh giữ chùa, xua đi những thế lực ma quỷ và hộ trì các vong linh an nghỉ

bình yên. Tại nơi này, hằng năm vào các dịp như Chol Chnam Thmay, lễ cầu siêu, Sen Dolta... các gia đình Phật tử đều mời sư đến tụng kinh, cúng bái cầu cho vong linh của người thân trong gia đình được siêu thoát.

3.3. Vai trò của chùa Svay trong đời sống xã hội

Chức sắc, chức việc là đội ngũ nòng cốt của các tôn giáo. Họ vừa có vai trò lãnh đạo vừa có trình độ giáo lý, giáo luật, có uy tín lớn trong quần chúng tín đồ nên có tác động to lớn, ảnh hưởng sâu sắc đến quần chúng tín đồ. Ngoài hoạt động tôn giáo, các vị sư sãi ở chùa Svay đã tích cực tham gia các công việc xã hội, truyền tải các chính sách của Đảng và Nhà nước đến cộng đồng người Khmer, thực hiện chính sách dân tộc, tôn giáo, thực hiện chính sách giảm nghèo bền vững, chương trình xây dựng nông thôn mới... ở xã Ninh Điền

Tại chùa Svay, không chỉ diễn ra các nghi lễ, các hoạt động liên quan đến tôn giáo, mà phần lớn các cuộc họp phổ biến, tuyên truyền, triển khai các chính sách của Đảng, Nhà nước và các hoạt động của địa phương đến bà con Khmer cũng đều được tổ chức tại Chùa. Điển hình như sáng 21/10/2023 tại chùa Svay, Hội Liên hiệp Phụ nữ Việt Nam huyện Châu Thành phối hợp với Chi đoàn Sở Lao động - Thương binh và Xã hội và Ban Quản trị chùa Svay tổ chức hoạt động tặng 100 phần quà cho thiếu nhi dân tộc Khmer xã Ninh Điền, mỗi phần quà gồm cặp, sách, bánh kẹo và nhu

yếu phẩm. Ngoài ra, Ban Tổ chức còn tổ chức gian hàng ẩm thực đồ bánh xèo phục vụ cho các em thiếu nhi và đồng bào dân tộc Khmer (theo Gia Hân, 2023).

Công tác an sinh xã hội là một hoạt động nổi bật của Ban Quản trị Chùa. Hằng năm, từ nguồn kinh phí ủng hộ của các Phật tử, Ban Quản trị Chùa cũng đã tổ chức nhiều dịp tặng quà cho cộng đồng người Khmer khó khăn trong các dịp lễ, tết, dịch bệnh... Dịp tết Nguyên đán năm 2022, Ban Quản trị chùa Svay đã tổ chức tặng 30 phần quà cho các hộ người Khmer khó khăn ở ấp Bến Cù. Mỗi phần quà trị giá 500.000 đồng, bao gồm tiền mặt 200.000 đồng, 10 kg gạo, 1 thùng mì tôm, 1 chai dầu ăn và một số thực phẩm.

Ban Quản trị Chùa cũng đã tích cực phối hợp với các ban, ngành địa phương và cán bộ xã, ấp, vận động bà con tích cực tham gia chương trình xây dựng nông thôn mới, giảm nghèo bền vững, bảo vệ môi trường... Thực hiện phong trào “Tôn giáo tham gia bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu”, Ban Quản trị Chùa tích cực tuyên truyền, vận động người Khmer thực hiện mô hình “sạch nhà, sạch ngõ” để đảm bảo vệ sinh môi trường, phòng chống dịch bệnh, đặc biệt là dịch bệnh ở mùa mưa. Trong Ban Quản trị chùa, nhà sư trụ trì chùa Svay hiện nay là người Khmer tại địa phương, vì vậy, nhà sư hiểu biết sâu rộng về cộng đồng người Khmer nơi đây.

Theo phong tục truyền thống của người Khmer ở Ninh Điền, người chết sẽ được hỏa táng. Trước kia khi chưa xây dựng Lò hỏa táng, nghi thức hỏa táng người chết được diễn ra ở bãi đất trống phía sau Chùa. Thực hiện Chương trình xây dựng nông thôn mới ở xã Ninh Điền, để đồng bào Khmer thực hiện theo phong tục tập quán và giữ gìn vệ sinh môi trường, Nhà hỏa táng đặt trong khuôn viên Chùa đã được xây dựng với tổng kinh phí 2,5 tỷ đồng từ nguồn kinh phí của Mặt trận Tổ quốc huyện Châu Thành và mạnh thường quân hỗ trợ. Theo thiết kế, lò thiêu được xây dựng có ống hút cao 18,5m, hoàn thành và đưa vào sử dụng từ năm 2019. Lò hỏa táng mới góp phần lưu giữ phong tục truyền thống trong tang ma của cộng đồng người Khmer và đảm bảo vệ sinh môi trường.

Cư dân ở vùng biên giới Việt Nam - Campuchia nói chung và vùng biên giới tỉnh Tây Ninh nói riêng có mối quan hệ tộc người từ lâu đời. Quan hệ kinh tế xuyên biên giới của cư dân khu vực biên giới tỉnh Tây Ninh với cư dân địa phương Campuchia diễn ra từ rất sớm. Chính vì vậy, mối quan hệ hợp tác, trao đổi, qua lại xuyên biên giới của người Khmer là tất yếu khách quan (Lý Văn Ngoan, Lê Minh Hiếu, 2021: 99). Người Khmer ở xã Ninh Điền có mối quan hệ chặt chẽ với người Khmer ở xã Kokisom, huyện Svay Riệp, tỉnh Svay Riệp. Đó thường là mối quan hệ họ hàng, thân thích hoặc buôn bán qua biên giới.

Hiện nay mối quan hệ giữa người Khmer ở hai biên giới vẫn tiếp tục được duy trì mật thiết. Vào vụ thu hoạch, người Khmer ở Campuchia sang Ninh Điền kiểm việc làm, người Khmer Tây Ninh sang Campuchia buôn bán, thăm viếng thân nhân. Những năm qua, ở xã Ninh Điền có mô hình Tổ đầu công Việt Nam - Campuchia (trước đây là Tổ vận động công Việt Nam - Campuchia) hoạt động hiệu quả. Vào các dịp lễ truyền thống như Chol Thnam Thmey, Dolta... người Khmer ở hai biên giới thường qua lại, giao lưu, tham gia lễ hội của nhau...

Mối quan hệ tộc người xuyên biên giới trong lịch sử tác động tích cực đến phát triển kinh tế của cộng đồng tộc người ở khu vực biên giới; giúp tăng cường sự tương trợ xã hội, nâng cao tinh đoàn kết của cư dân hai bên biên giới và giảm thiểu xung đột... Tuy nhiên, mối quan hệ này, bên cạnh mặt tích cực cũng tiềm ẩn những tiêu cực như vấn đề di cư bất hợp pháp hoặc buôn lậu, tội phạm xuyên biên giới; thế lực thù địch lợi dụng để kích động người dân ở khu vực biên giới... ảnh hưởng đến an ninh, quốc phòng tuyến biên giới. Chính vì vậy, để nâng cao nhận thức của người Khmer ở vùng biên giới xã Ninh Điền, hệ thống chính trị ở cơ sở đã phối hợp với Ban Quản trị chùa Svay thường xuyên tổ chức công tác tuyên truyền để cộng đồng người Khmer tại địa phương hiểu biết

và thực hiện pháp luật, chính sách của Đảng, Nhà nước, nâng cao đời sống kinh tế - xã hội, giảm nghèo bền vững.

4. KẾT LUẬN

Chùa Phật có vị trí quan trọng trong đời sống của người Khmer nói chung và người Khmer ở xã Ninh Điền nói riêng. Từ truyền thống đến hiện nay, những chức năng quan trọng của ngôi chùa vẫn được duy trì, góp phần giữ gìn văn hóa truyền thống tộc người của người Khmer ở xã Ninh Điền. Trong phát triển kinh tế - xã hội, triển khai thực hiện những chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước, nhà sư trụ trì chùa Svay và các sư trong chùa có vai trò rất quan trọng trong tuyên truyền, vận động cộng đồng người Khmer ở xã Ninh Điền.

Bảo tồn, trùng tu chùa Svay nói riêng và chùa Khmer nói chung sẽ góp phần bảo tồn văn hóa truyền thống tộc người. Đối với người Khmer, các vị sư không chỉ có vai trò trong đời sống tâm linh tôn giáo mà còn có vai trò cực kỳ quan trọng trong đời sống xã hội. Trong thời gian tới, cần tiếp tục phát huy truyền thống đoàn kết, yêu nước và vai trò nòng cốt trong công tác tuyên truyền, vận động của các nhà sư Khmer giúp người Khmer thực hiện tốt chủ trương, chính sách phát triển kinh tế - xã hội của Đảng và Nhà nước để, nâng cao đời sống vật chất và tinh thần. □

CHÚ THÍCH

⁽¹⁾ Khảo sát cho đề tài nghiên cứu cấp Bộ “Sự tham gia của cộng đồng tộc người trong quá trình xây dựng nông thôn mới ở vùng biên giới tỉnh Tây Ninh” do Nguyễn Thị Minh Nguyệt làm chủ nhiệm, Viện Khoa học xã hội vùng Nam bộ chủ trì.

TÀI LIỆU TRÍCH DẪN

1. Ban Quản lý ấp Bến Cừ. 2021. Báo cáo về tình hình kinh tế - xã hội ấp Bến Cừ, xã Ninh Điền, Châu Thành, Tây Ninh.
2. Danh Hữu Lợi. 2018. “Chùa Candaransĩ trong đời sống văn hóa của người Khmer ở TPHCM”. *Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo*, số 6.
3. Đào Thái Sơn. 2019. “Chùa Svay và khu vườn mộ độc đáo”. <https://baotayninh.vn/chu-a-svay-va-khu-vuon-mo-doc-dao-a117516.html>, truy cập ngày 21/12/2021.
4. Gia Hân. 2023. “Hội LHTNVN huyện Châu Thành: Tổ chức chương trình tặng quà cho thiếu nhi dân tộc Khmer”. <https://chauthanh.tayninh.gov.vn/vi/news/tin-dang-doan-the/hoi-lhtnv-huyen-chau-thanh-to-chuc-chuong-trinh-tang-qua-cho-thieu-nhi-dan-toc-khmer-2435.html>, truy cập ngày 20/9/2023.
5. Lý Văn Ngoan, Lê Minh Hiếu. 2021. *Quan hệ xuyên biên giới với việc bảo đảm quốc phòng, an ninh (nghiên cứu thực tiễn tỉnh Tây Ninh)*. *Tạp chí Lý luận Chính trị*, số 5.
6. Nguyễn Khắc Cảnh. 2011. “Văn hóa của người Khmer Nam Bộ nhìn từ khía cạnh ngôi chùa”, *Tạp chí Phát triển Khoa học & Công nghệ*, tập 14).
7. Nguyễn Thị Huệ. 2020. “Những vấn đề cơ bản và cấp bách trong cộng đồng dân tộc Khmer tại Việt Nam hiện nay”. Đề tài khoa học và công nghệ cấp quốc gia, Chương trình Khoa học và Công nghệ cấp quốc gia giai đoạn 2016-2020 *Những vấn đề cơ bản và cấp bách về vấn đề dân tộc thiểu số và chính sách dân tộc ở Việt Nam đến năm 2030*, Mã số CTDĐT/16-20 của Ủy ban Dân tộc.
8. Nguyễn Thị Minh Nguyệt. 2022. *Sự tham gia của cộng đồng tộc người trong quá trình xây dựng nông thôn mới ở vùng biên giới tỉnh Tây Ninh*. Báo cáo đề tài khoa học cấp Bộ năm 2021 - 2022, Viện Khoa học xã hội vùng Nam Bộ.
9. Phú Văn Hân. 2021. *Lễ hội dân gian của người Khmer ở Nam Bộ*. Hà Nội: Nxb. Phụ nữ.
10. Phùng Thị An Na. 2015. “Ngôi chùa trong đời sống người Khmer vùng Tây Nam Bộ”. *Tạp chí Khoa học Xã hội Việt Nam*, số 11.
11. Thích Nhật Từ (chủ biên). 2021. *Phật giáo Nam Tông tại vùng Nam Bộ*. Hà Nội: Nxb. Hồng Đức.
12. Thu Cúc. 2023. Tây Ninh tăng cường công tác ở vùng đồng bào dân tộc Khmer trong tình hình mới, <https://tuyengiao.vn/tay-ninh-tang-cuong-cong-tac-o-vung-dong-bao-dan-toc-khmer-trong-tinh-hinh-moi-148979>, truy cập ngày 16/10/2023.
13. Tổng cục Thống kê. 2020. *Kết quả điều tra toàn bộ dân số và nhà ở năm 2019*. Hà Nội: Nxb. Thống kê.

14. Trần Thanh Pôn. 2017. *Vài nét đặc trưng văn hóa cộng đồng dân tộc Khmer TPHCM*. TPHCM: Nxb. Văn nghệ.
15. Ủy ban nhân dân xã Ninh Điền. 2021. Báo cáo số 131/BC-UBND.
16. Ủy ban nhân dân xã Ninh Điền, 2021, Báo cáo duy trì, nâng cao và giữ vững các tiêu chí đã đạt được của xã Ninh Điền theo Bộ tiêu chí xây dựng nông thôn mới trên địa bàn huyện Châu Thành giai đoạn 2016 - 2021. Báo cáo số 131/BC-UBND, Ninh Điền, ngày 08/11/2021.